

3. Лицата, които нямат самостоятелно доходно занятие, а живеят от занятието упражнявано от главата на домакинството, се разпределят в две групи:

а) Такива, които обикновено редовно подпомагат домакина в упражнението на неговото занятие. Те се класират като „помощници“. Тук се отнасят, първо, всички възрастни и способни за работа членове на земеделските и селско-стопански домакинства, които не са показали в картите си, че се занимават с някое специално занятие, а взимат активно участие с труда си в селско-стопанските работи на домакинството (изключват се, обаче, децата ученици, които не оказват съществена помощ). Към тази първа група се причисляват също членове от домакинства (съпругата, сина, дъщерята, братът и пр.) на занаятчи, търговци и др., които редовно подпомагат домакина в занятието му; напр.: жената на един кръчмар или продавач, който държи кръчма или дюкянче, и тя му помага или го замества в негово отсъствие; сина, дъщерята или братът на един занаятчия, работещи заедно с последния и за негова сметка; изобщо всички ония лица, които без да упражняват самостоятелно някакво доходно занятие, служат като помощници на главата на домакинството, към което се числят.

Разбира се, в случая лицата от тази категория не получават отделно наднично възнаграждение за своя труд, но подпомагането шефа на домакинството съставя за тях главното им занятие;

б) Лица, които зависят от шефа на домакинството и живеят от упражняването от него занятие, без сами да участвуват с труда си в упражнението на последното. Напр.: омъжената жена, децата живущи при родителите си или при свои роднини, родители поддржани и живущи при свои задомени деца или при други домакинства, и изобщо всички ония, които се поддржат и прехранват от труда, занятието или приходите на едно лице, с което живеят заедно.

Всички такива без занятие лица се отнасят към професията на лицето, което ги прехранва. Техните лични карти се маркират с професията и социалното положение на това подирното лице и с прибавка на специален знак, показващ, че те са без собствено доходно занятие (на прехрана).

Тези класификации и маркирания, извършвани още при проверката на преброятелните карти, се правяха за улеснение на по-нататъшната разработка; те дават възможност да се разпредели всичкото население на две големи групи: активно и неактивно население. Към първата група се причисляват всички лица, които упражняват или участвуват с труда си в упражнението на едно какво да е занятие, а към втората — всички останали, които живеят на прехрана, без сами да упражняват известно занятие. Последните, обаче, се отнасят към професията, от която зависят, т. е. професията на лицето, което ги прехранва.

Първата операция, прочее, на която бе подхвърлен получения статистически материал от преброяването, бе една от съществените и важните за привеждането му в ред и пригодност за сводка, а същевременно изискваше доста време и подбран обучен персонал. Проверката започна през втората половина на м. януарий, отначало с двадесетина от най-опитните и старослужащи постоянни чиновници при Дирекцията, към които постепенно се прибавяха нови подготвени временни служачи, и завърши към края на м. ноември 1911 год. От средата на м. февруарий средния брой на проверителите се движеше към числото 60.

Следваше след туй дълга и сложна работа по сводката и подробната разработка на сведенията от домакин-

ските и лични карти по установените първични и окончателни, прости и комбинирани статистически таблици. Сведенията се разработваха по същите таблици, по които бе сведен и материалът от предшестващото преброяване, както са очертани и подробно разяснени в предговора към том I на публикацията Общи резултати от преброяването на населението на 31 декември 1905 г. В тия таблици се извличаха и комбинираха в различни отношения данните от преброятелните карти, с оглед на окончателните резултати, които се имат предвид за публикуване.

Проектираха се още няколко таблици за по-детайлни разработки на професията и положението в занятието на активното население във връзка с месторождението, народността, поданството, семейното положение, възрастта и грамотността, както и други нови таблици, в които да се използват по възможност сведенията от личните карти до сежно плодовитостта на браковете, за да се установи броят на децата по семейства във връзка с възрастта на родителите и продължителността на брака. Тия по-сложни обработки изискваха повече време и една по-развита техника; обаче, развитите се в страната събития, за които е дума по-долу, не дадоха възможност да се изпълни начертаният план.

Обработката на сведенията по таблиците започна в края на м. януарий 1911 год. и се развиваше и засилваше постепенно, успоредно с попълването, поправката и уреждането на статистиканите при проверката нередовности и дефекти. Но, както се вече спомена, повръщаните на общинските управления нередовни и с непълни или погрешни сведения преброятелни карти често пъти се възвръщаха обратно пак ненапълно изправни, та ставаше нужда да се пише на такива общини допълнително още по два и три пъти, докато се добият потребните точни и верни сведения. А това забавяше обработката и сводката на материала по таблици, тъй като към тази обработка можеше да се пристъпи само след като преброятелния материал бъде напълно изправен.

Вече към края на март 1912 год. целият материал за царството бе обработен по отделни населени места по четири от установените комбинирани таблици, съдържащи по-главните демографични елементи. Чрез надлежни групировки и чрез сравнение и съпоставяне общите елементи от тия таблици се установи точния и окончателен брой на оседлото и наличното население в царството по населени места, и така стана възможно да се приготви окончателния Списък на населените места в царството, според преброяването на 31 декември 1910 г. Отпечатването му предлажи и завърши през август 1912 год.

Преди това, още от м. февруарий същата 1912 г. беха вече готови и започнаха да се публикуват в Месечните статистически известия предварителните резултати за цялото население на царството по пол, народност, месторождение, поданство, матерен език, вероизповедание.

Приготвиха се тъй също и на 26 юний с. г. се предадоха в Държавната печатница за отпечатване окончателните резултати от преброяването по населени места, кн. I, за окръг Бургас. За следващите два окръга Варна и Видин се приключваха проверките на изработените таблици и се подготвяха ръкописите за предаване на печат.

Изобщо, работата се развиваше засилено и с голяма бързина, като се хранеше надежда, че към средата на 1913 год. ще може да се завърши с цялата обработка и до края на годината да се издадат всички публикации.

През септември 1912 год., обаче, дойде мобилизацията, която се последва от обявяването на балканската война. Всичката работна мигом се прекрати на 17 септември, по-късно почти всички чиновници се отзоваха под знамената,